

Pusė amžiaus su Profesoriumi

EUGENIJUS MANSTAVIČIUS

Globotinis

Niekada negalvoju rašyti memuarų, tačiau ne kartą buvau prašomas parašyti pora sakinių kolegos jubiliejaus adresui ar įrėmintą tekstelį su kryželiu išėjusiajam iš mūsų tarpo. Pora jubiliejinių straipsnių, skirtų Profesoriumi Jonui Kubiliui, žurnaluose „Mokslas ir technika“ bei „Mokslas ir gyvenimas“ suteikė daugiau pasitikėjimo. Visada tekdavo budinti lėtapėdę atmintį ieškant įdomesnės ir jautresnės bendravimo detalės. Rašyti atsiminimus apie asmenį pavojinga, nes „teisybė nėra atminties prioritetas“ (čia iš K.O. Knausgard'o knygos „Mano kova“), ji visada yra palanki rašančiajam, kurį begėdiškai stumia į pirmą planą. Atsiprašau, jei taip ir atsitiks.

Šios atsiminimų nuotrupos yra skirtos mano Mokytojui. Profesorius ne kartą yra minėjęs, kad yra parašęs nemažai puslapių atsiminimų, bet jų negalys viešinti: minimi asmenys dar gyvi ir bijąs juos užgauti. Matydavau jį vartant užrašų knygeles, užfiksavusias įvykius ir mintis, ir perkeliat jas į kompiuterį. Jo noras rašyti kuo tiksliau remiantis turimais dokumentais buvo visiems žinomas.

Neįmanoma būtų prilygti Jam, o ir manasis archyvas kuklus. Jame tikrai nėra pirmojo Profesoriaus rankos paspaudimo datos. Tenka prisiminti Respublikinės jaunųjų matematikų olimpiados nugalėtojų apdovanojimo ceremoniją, vykusią 1963 m. kovo mėn. VU Aktų salėje, Čiurlionio gatvėje. Tada džiaugiausi iš Jo rankų gautu pagyrimo raštu. Vėlesni susitikimai buvo lemtingi.

Po sėkmingų stojamųjų egzaminų ir adaptacijos pirmaisiais 1964–1965 m. m., antrame kurse pavyko įsidarbinti laborantu Skaičiavimo matematikos katedroje. Kasdien būdamas fakultete, koridoriuje dažnai pasisveikindavau (studentai tą dar darydavo) ir su Profesoriumi, skubančiu į gretimą Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedrą.

Trečiame kurse jis pradėjo skaityti mums tikimybių teoriją ir matematinę statistiką. Po vienu pratybų, kurias vedė Algimantas Bikelis (teatleidžia man kolegos, jei neminėsiu pelnytų titulų, o minėdamas antrą kartą, asmenvardžius sutrumpinsiu iki inicialų), buvau nuvestas pas Profesorių ir pagirtas, o kad netinginiaučiau, papildomo darbo. Atsakyta buvo greitai: „Puiku, ateik į mano namus Antakalnyje, Kuosų gatvėje, antradienio vakarą“.

Kaip lieptas, tą 1966 m. rudenį nedrąsiai peržengiau namų slenkstį, už kurio jau būriavosi keletas matytų veidų. Sulaukęs savo eilės, prisėdau šalia Profesoriaus jo kabinete antrame aukšte. Iš solidaus Grundig'o tyliai sklido G.F. Hendelio Mesijas, kai išgirdau: „Pažiūrėsiu, kas jūs toks. Beje, kokią užsienio kalbą mokate?“ Prisipažinimas apie kuklias anglų kalbos žinias buvo nutrauktas. Gavau vokiškai parašytą P. Erdős'o straipsnį apie natūraliojo skaičiaus daliklius išnagrinėti ir prisistatyti dar kartą. Jau prie laiptų pasivišęs Aleliuja lengvo kelio nežadėjo...

Kalbines problemas su kurso draugų pagalba įveikti buvo nesunku, bet matematinis tekstas buvo suveltas. Gerokai užtrukau, bet kito vizito metu sėkmingai atsiskaičiau. Po trumpo „Hmm“ gavau panašią užduotį su H. Delange'o prancūzišku darbu.

Tik vėliau iš Profesoriaus sužinojau, kad jis buvo panašiai bandomas aspirantūroje Sankt-Peterburge pas J.V. Liniką. Pastarasis dar papildomai liepdavo pagerinti duodamo straipsnio rezultatus. Nepadarius to, jam tekdavę išgirsti „pečialno“ (liūdna). Kalbinių problemų humanitarinę Raseinių gimnaziją baigusiam ir laisvai kalbančiam vokiškai bei prancūziškai aspirantui nekildavę, nors nemažai kalbų mokėjusiam vadovui tekę prisidėti mokant lietuvių rusų kalbos.

Nuo to vakaro buvau nuolatinis garsiųjų Kubiliaus antradienių lankytojas. Profesorius vadovavo mano diplominiam darbui ir kandidatinei (daktaro) disertacijai, dėmesio netrūko ir vėliau. Iškilus matematiniais sunkumams, mielai patardavo ir pasiūlydavo galimų sprendimo būdų, tačiau demonstratyviai vengdavo bendraautorystės. Turiu tik porą bendrų publikacijų Maskvoje išleistoje Tikimybių teorijos ir matematinės statistikos enciklopedijoje. Iš žurnalo „Uspekhi Matematicheskich Nauk“ gavęs pasiūlymą parašyti plačios apimties tikimybinės skaičių teorijos tyrimų apžvalgą, Profesorius mane buvo pakvietęs bendraautoriumi. Tačiau 1979–80 m. Springer'io leidyklos išleista dvitomė P.D.T.A. Elliott'o monografija mus aplenkė ir pradėtas darbas tuo metu didelės prasmės nebeturėjo.

Pirmieji studijų metai prabėgo gana stropiai mokantis, jautėmės labai užimti. Dėstytojai pareigingai susikaupę skaitydavo paskaitas pagal tipines Maskvoje parengtas programas ir rusiškus vadovėlius: Alfonsas Matuliauskas – pagal Kurošą, Vytenis Kabaila – pagal Fichtengolcą..., tik Petras Katilius prisilaukė savojo. Namų darbus taisė laborantai, todėl pratybas vedantys dėstytojai užduočių negailėjo. Idiotiškas TSKP istorijos kursas ir priverstinis kompartijos veikalų konspektavimas surydavo didelę dalį laiko.

Dėstymo stiliai įvairavo nuo pedantiško, dažnai monotoniško iki gyvesnio bendravimo su auditorija. Vėliau buvo geometrai – energingas Petras Vaškas ir mįslingas Kleopas Grincevičius, aiškiai simpatizuojantis tiems, kurie gebėdavo įveikti sukesnes užduotis, bei kiti. Atmintyje įsirėžė jų visų pastangos ko

nors mus išmokyti. Trečiame kurse jau skaitė Profesorius, pedantiškas kaip lektorius ir neprilygstamas savo egzaminavimo metodika, kuri man buvo daugiau negu priimtina. Gavęs klausimus, studentas galėdavo ruoštis neskubinamas, užstrigęs atsakinėdamas – vėl turėdavo laiko pagalvoti, kol egzaminatorius surūkys eilinę žudančią cigaretę.

Kitaip klostėsi su gerbiamais pedagogikos klasikais P. Katiliumi, Algirdu Nagele ar legendiniu Zigmu Žemaičiu, nuo kurių klausimų ir reikalaujamų greitų atsakymų ne kartą pražuvo mano padidinta stipendija. Turėdamas pusę laboranto etato, o trečiame kurse pasirinkęs madingai pavadintą teorinės kibernetikos specializaciją ir todėl gaudamas didesnę stipendiją, skūstis neturėjau teisės.

Nuo 1968 m. jau dirbau Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedroje ir galėjau įvykius joje stebėti iš vidaus. Nuo tada kauptus įspūdžius bandysiu prisiminti vėliau.

Penkeri metai prabėgo ir atėjo jaunųjų specialistų paskirstymas į darbo vietas, kurias iš anksto pateikė Valstybinė plano komisija. Absolventai jau surikiuoti į eilę pagal studijose gautus pažymius ir nedideliu priedu už visuomeninę veiklą. Esi pirmesnis – renkiesi geresnę vietą. Vaikinių neviliojo perspektyva tapti sovietinės armijos karininkais, o visų – mokytojais.

Tais metais fakultetas buvo numatęs pasilikti daugiau mūsų, nei skirta vietų. Žinodami mano svajonę likti Alma Mater, perspėjo, kad pirmuoju nebūsiu kviečiamas, paskyrimo lape galėsiąs pasirašyti išsiskirsčius suinteresuotų institucijų atstovams. Pasipūtęs įžengiau į dekaną kabinetą ir išgirdau pasveikinimą: „Va, išsaugojom tave nuo Švietimo ministerijos ir mokytojo pareigų“. Kažkas timptelėjo liežuvį: „O kas taps ministru?“ Tad Rektoriaus atsakymo nereikėjo laukti: „Sustabdykite karinio komisariato atstovą...“ Įtampa atslūgo, kai jis nusikvatojo.

Nors ir pavargęs, Profesorius nevengė pokštų, bet tik ne oficialiuose renginiuose. Tačiau nemėgo viešo bravūriškumo, ypač su politiniu atspalviu, nes nuo to, jo žodžiais tariant, labai kenčiąs universitetas. Tokių faktų buvo apstu.

Karinėje vasaros stovykloje Rygoje fakulteto vaikinių sudainuota anti-bolševikinė daina „Sėk, sesute, žalią rūtą“ buvo išgirsta ir Vilniuje; porą principingesnių dainininkų Valstybės saugumo komitetas (KGB) privertė pašalinti iš universiteto.

Skirstant jaunuosius specialistus būdavo išsprendžiamos ir jautresnės problemos. Ne paslaptis, kad KGB neleisdavo palikti dirbti universitete tremtinių vaikų, bet baigusiems aspirantūrą toks draudimas negaliojo. Todėl keletas diplomantų, pasižadėję dirbti kokiam nors konstravimo biure, po mėnesio kito jau buvo Profesoriaus globojamais aspirantais.

Tais pačiais metais po studijų Profesorius pasiūlė man stoti į aspirantūrą. Buvau nevedęs, o mokslininko karjera viliojo. Teko grįžti prie kuklios stipendi-

jos be teisės papildomai dirbti. Lova triviečiame bendrabučio kambaryje ir darbo stalas šiltoje Mažvydo bibliotekos tik mokslininkams skirtoje salėje – to visiškai pakako. Posakis „Dirbkite, o garbė ir pinigai ateis“ buvo dažnai kartojamas. Kai Profesorius pasidomėdavo aspirantų gyvenimo sąlygomis, atsakydavome, kad kavai pakanka. Čia jis niekuo negalėjo padėti, tačiau po vestuvių, kai jau buvau asistentas, skiriant šeimyninį bendrabutį pajutau jo užnugarį.

Profesorius namai

Išskirtinio aprašymo nusipelno Profesoriaus biblioteka. Joje buvo ne tik reikalingos knygos, bet ir autorių, dirbusių įvairiuose pasaulio universitetuose, atsiųsti straipsnių atspaudai bei susirietusios šaltinių foto kopijos – viskas, kas tiesiog gelbėjo mus. Modernus kopijavimas, išskyrus perrašinėjimą ranka, dar nebuvo pasiekęs Lietuvos.

Prisimenu užrašų knygeles, dažnai raudonas, kuriose Profesorius surašydavo visus skolintojus. Paėmei ką nors, ir esi užfiksuotas; gražinai – išbrauktas. „O jeigu man prireiks to paties šaltinio, žinosiu, pas ką yra“, – motyvuodavo tokiais kartais. Ir vargas tam, kurio pavardė keletą metų išliko neišbraukta. Dėl to net akademiko Vytauto Statulevičiaus pavardė būdavo palinksniuojama.

Be matematinių leidinių bibliotekoje buvo lituanistikos lobynas. Knyginai ir antikvariatai žinojo Profesoriaus polinkį komplektuoti, todėl palikdavo asmeniškai jam. Daugybę metų Gintautas Misevičius arba aš paimdavome jas ir pristatydavome į Antakalnį. Stebėdavausi, kam jis leidžia pinigus keliems egzemplioriams įsigyti. Paaiškinimas buvo neįtikėtinas. Jis siūsdavo jas užsienio lietuviams, tikėdamasis, kad jie atsilygindami ką nors dovanos universitetui. Žmonių kalba tai vadinama „monkės bizniu“.

Karti patirtis, kai jis siuntėsi savo namų adresu JAV nusipirktus žodynus, kurie atsidūrė kažkur, tikriausiai, Maskvoje, parodė, kad privatus knygų apsikeitimas sovietmečiu buvo neįmanomas. VU bibliotekos vadinamojo specfondo lentynos, į kurias patekdavo atsiunčiamos „kenksmingos santvarkai“ knygos, buvo platesnės.

Nemažai Profesoriaus nupirktų prieškarinių leidinių būklė buvo apvertina. Man teko prisidėti nešiojant jas pas patyrusius knygrišius. Po jų atėjo eilė mokslinių žurnalų tomams. Neslėpsiu, patekusią į rankas ir šiaip neprieinamą prieškarinę literatūrą stengiausi perskaityti.

Matėsi, kad žinomų inteligentų straipsniai buvo intensyviai skaitomi, nes užtikdavau daug pieštuku pabrauktų minčių. Dažnai rugsėjo pirmąją sako mose Rektoriaus kalbose atpažindavau tą pačią tonaciją ir panašias stu-

dentiją bei visą universiteto bendruomenę telkiančias mintis. Man būdavo patariama, į kokias publikacijas atkreipti dėmesį.

Gimnazijoje įgytas išsilavinimas, pagarba kalboms ir bendražmogiškai kultūrai buvo perduodami mums, kai kada ir griežtokia forma. Seminarų metu lektorius, raidę „h“ perskaitęs kaip „haš“, būdavo piktokai išbaramas.

Jo atminties talpa buvo paties Dievo duota. Švęsdami 11-os metų nuo katedros įsteigimo (11 yra geresnis skaičius nei 10, nes pirminis) sukaktį restorane Bačkonyse, išprovokavome Profesorių padeklamuoti eilėraščių. Buvome pamaloninti gero pusvalandžio trukmės programa su Maironio, J. Aisčio, B. Brazdžionio, V. Mykolaičio-Putino ir J. Marcinkevičiaus eilėmis.

Jaukiuose Kubilių namuose įpratau lankytis ir nebesivaržydavau. Duris atverdavo sūnus Kęstutis, duktė Birutė, bet dažniausiai Ponia Valerija. Kviesdavo į svetainę, jei Rektorius dar posėdžiaudavo universitete; neprisimenu, kad man paskirta konsultacija būtų buvusi atšaukta.

Jam grįžus vėliau, iš pradžių tekdavo vakarieniauti ir išgirsti trumputę dienos ataskaitą. Universiteto bėdos iš pirmųjų lūpų – kas gali būti įdomiau! „Įsivaizduok, šiandien buvau CK skyriuje ir man parodė kolegos parašytą „kliauzą“, kurioje teigiama, kad aš esąs nacionalistas“, – kartą pradėjo porinti savo žmonai. Kad ir labai manimi pasitikėjo, tą kartą Judo pavardės neišgirdau.

Tačiau buvo ir priešingas atvejis, kai aš žinojau daugiau. Itin vėlai parsiradęs Profesorius paslaptinai su piktoku džiugesiu pasakojo, kaip VU Taryba nepatvirtinusi medicinos daktaro laipsnio Kurortų valdybos viršininkui, nes jis pats ar jo pavaldiniai po disertacijos gynimo inicijavę stambių dovanų rinkimą naujai iškeptam daktarui. „Vargšas G-as“, – neiškentęs tarstelėjau. „O tu iš kur žinai?“, – buvau paklaustas. Ir teko pasakoti, kaip mano pusbrolis medikas jau buvo paliudijęs apie kažkurio kurorto dovanojamą televizorių, o prieš tai trejetą mėnesių sėdėjo archyvuose ir rašė savo šefui G-ui istorinę disertacijos dalį. Tokie buvo laikai...

Per Jonines šie namai Kuosų gatvėje ypač pagyvėdavo. Su retomis išimtimis, 1970–2011 m. buvau ažuolo lapų vainiko (tiksliau, 10–12 metrų girliandos) pynėjų komandos narys. Karštis ar liūtis nesustabdydavo – sutartą valandą šventės išvakarėse girlianda buvo rišama prie virvės, kurią iš balkono nuleisdavo Varduvaininko brolis Vytautas. Pirmasis, praėjęs padarytus žaliuosius vartus, žinoma, būdavo pats Šeimininkas. Netrukus pasigirsdavo ponios Valerijos paraginimas: „Jonai, kviesk svečius prie stalo“. Už jo daug istorijų buvo išgirsta. Tikrai ne tas pats kur sėdėti, – auditorijoje ar įdvasintoje svetainėje.

Rektorius

Sunku spręsti apie Rektoriaus pareigas pagal vieną kitą nugirstą epizodą.

Sovietmečiu visi jautėme nomenklatūrininkų spaudimą dėl jų talentingų sūnelių ar dukrelių, stojančių į prestižines programas. Į universitetą jaunimas plūste plūdo. Vietų skaičius pirmame kurse buvo griežtai ribotas, todėl stojamieji egzaminai buvo pateisinamas ir vienintelis barjeras. Spaudžiamas Rektorius buvo nepalenkiamas. Su bjaurastimi teko tvarkytis prorektoriumi Broniumi Sudavičiumi. Matematikai nebuvo pastarajam dėmesingi ir reikalavimų kartelės nesistengė leisti žemyn. Stojamiesiems egzaminams į Prekybos fakultetą aš esu rinkęs kietesnius uždavinius net iš rusiško žurnalo „Matematika mokykloje“.

Vieną gerokai senesnę lemtingą universitetui istoriją apie „gerus gerų tėvų vaikus“ pabandysiu atkurti pagal Rektoriaus pasakojimą. Tai buvę dar prieš akademinio miestelio Antakalnyje atsiradimą. Aukšto partinio veikėjo iš TSKP CK sūnelis „prisidirbo“ studijuodamas ir buvo pašalintas. Tėvas pasirodė Vilniuje pas Rektorių su prašymu leisti atžalai baigti teisės studijas ir čia gauti diplomą. Išsiaiškinęs situaciją, Rektorius parašė reikalingą įsakymą, bet iškėlė sąlygą – atsiųsti iš Maskvos CK komisiją, kuri turėtų rekomenduoti, kaip mokyti ir ugdyti tarybinius piliečius, o po to būtinai užteitų pas pirmąjį LKP pirmąjį sekretorių Antaną Sniečką ir įsakmiai nurodytų, kad sąlygos, kuriose dirba Vilniaus universitetas, yra pasibaisėtinos.

Po šios misijos įvykiai klostėsi greitu tempu. „Ant kilimo“ pas A. Sniečką buvo iškviestas J. Kubilius ir išbartas, kodėl pastarasis nereferuoja, kaip klostosi universitetui. Laimei, kaip tik paskutiniame plenumo Rektorių jau buvo kėlęs klausimą dėl universiteto materialinės bazės stiprinimo. Tada valdžia nesiteikė reaguoti.

Šiuokart buvo duoti nurodymai skirti VU fakultetų statyboms lėšų ir žemės plotą. Buvo siūlomi sklypai teritorijose be išplėtos miesto struktūros ir gero susisiekimo su centru. Akys kryo į Antakalnį. Pasirodė, kad ten jau anksčiau buvo numatyta statyti vadinamąją „pašto dėžutę“ – eilinę karinio komplekso įmonę Ventą.

Rektorius pasikonsultavo su kaimynystėje gyvenusiu Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialo vadovu Aleksandru Čyru, labiau išmanančiu statybinius reikalus. Matydami valdžios norą prioritetą teikti inžinierių ruošimui, suderino bendrą siekį gauti dabartinę Antakalnio akademinio miestelio teritoriją.

Pasigilinus jau patvirtintame gamyklos projekte buvo aptiktas planas iškirsti dalį miško, rasta ir kitokių normatyvinių pažeidimų. Padedami tuomečio LTSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojo Ksavero Kairio, Ventą išstūmė į Baltupį.

Vilniaus miestui pasisėkė, nes infrastruktūrai reikalingos lėšos buvo rastos kariniame biudžete. Antakalnyje pradėjo kilti dabartinio VGTU ir VU korpusai. Su socialinių mokslų fakultetais, erdviai išsikerojusiais naujuose rūmuose, susijęs vienas mano matytas ir teatro scenos vertas epizodas.

Dėl senelės mirties teko atidėti pasirinktinio kurso iš tikimybinės skaičių teorijos egzaminą. Perlaikymas buvo paskirtas rektorate priėmimo valandų metu. Sunku buvo lenkti galvą prie popieriaus lapo, juoba kad ir egzaminų klausimai rūpesčio nekėlė. Sėdint už didelio stalo stebėti buvo patogiu. Daugiausia ėjo prašytojai, nes buvo rugsėjis ir stojamųjų egzaminų batalijos dar tebebuvo aktualios. Su jais šneka buvo trumpa. Vienas iš solidžiausių ir pasitikinčių savimi lankytojų buvo pagerbtas rankos paspaudimu. Kaip vėliau man buvo paaiškinta, tai buvo akademikas Ekonomikos instituto direktorius Kazimieras Meškauskas. Pastarasis išvyniojo ant Rektoriaus stalo ritinį popieriaus ir pradėjo aiškinti jau parengtą projektą, kaip iš trijų dabar esančių fakultetų galėtų ir privalėtų būti sukurtas atskiras Ekonomikos institutas: „Va, tokios katedros, pora tūkstančių studentų, ... toks įnašas į socialistinį liaudies ūkį“. Rektorius jau rūkė bene trečią cigaretę iš eilės, kai nebeištveręs paklausė: „O Jūs, gerbiamas akademike, paminėkite man bent vieną pasaulyje žinomą Lietuvos ekonomistą, galintį panešti tokią našta“. Supratęs, kam taikoma, lankytojas neteko amo ir susivyniojęs tūtą atbulas išėjo pro duris.

Tuokart ir mano atsakinėjimas buvo trumpas, po to sekė ilgas Rektoriaus pasakojimas apie universiteto bėdas.

Požiūrį į ekonomikos mokslą sovietinėje Lietuvoje atviriausiai dėstydamas matematikas Eduardas Vilkas, vėliau tapęs to paties Ekonomikos instituto direktoriumi: „Lietuvoje yra tik du ekonomistai“.

Negirdėjau, kad būtų paklausta, kas tas antrasis...

Patikėtinis

Svečių Kubilių svetainėje netrūkdavo, ypač konferencijų metu. Aš turėdavau malonių pareigų juos palydėti iki Antakalnio, išlydėti ar net pavaišinti.

Vykstant kažkuriai Vilniaus tikimybių teorijos ir matematinės statistikos konferencijai, būrys matematikų buvo pakviestas prie ilgesnio, Rektoriaus lygi atitinkančio stalo. Mane pasodino šalia Vroclavo universiteto rektoriaus K. Urbanik'o ir šnipštelėjo, kad jis turįs slavišką silpnybę. Ant stalo priešais pastatytas „Malūninkas“ tapo piktavališku įrankiu. Vėliau su Rektoriaus vairuotojo pagalba pristatęs svečią į viešbutį pasijutau gerai atlikęs įpareigojimą.

Buvo ir lengvesnių vakarų. Kartą šeštadienį vaikštinejome po Vilniaus

senamiestį su uzbekų matematiku T. Zuparovu, keliems mėnesiams atvykusi su stažuotis pas Profesorių. Ketinome pavaikarinti mieste, bet netikėtai sutikome patį Profesorių ir buvome pakviesti tai padaryti Kuosų gatvėje. Šeiminkas netruko pasikeisti kostiumą į uzbekišką chalata ir nusileisti į rūšį, iš kurio išlindo su pilna gėrimų pintine. Pasiūlyta demokratine procedūra nenusivylėme – skanavome, kas ko norėjome. Smarkus rūkalius Profesorius, didžiai mano nuostabai pylėsi likerio... „Jūs labai laiku, o tai mano atsargos vis pilnėja“, – skundėsi šeiminkas.

Tuose namuose lankydavosi įdomūs žmonės. Prieš Universiteto jubiliejų Vilniuje ilgokai pabuvojo Maskvos rašytojas J.G. Vėberis, smalsus ir mokslininkų gyvenimą išmanęs žmogus. Jo apybraiža „Vėjas virš jūros“, išleista ir lietuviškai, labai įdomiai ir tiksliai aprašo Nidos tyrimus bei gyventojų kovą su smėliu.

Kaip supratau, jis buvo savas tarp Maskvos matematikų. „Tarp jų tėra tik vienas jūsų bičiulis – B.V. Gnedenka, kiti nevengia jus tiesiog dergti“, – atviravo jis. Na, čia aš turėjau paprieštarauti dėl A.N. Kolmogorovo, aristokratiškojo Profesoriaus bičiulio A.B. Šidlovskio ar mano disertacijos oponento A.G. Postnikovo.

Tada turėjau gerą progą pasidomėti literato įžvalgomis apie Profesorių: „Mąstantis, faktus atskleidžia tik gerai apgalvojęs“. J.G. Vėberis prisipažino sutrikdęs jį klausimu apie valstybinius apdovanojimus. Profesorius bandęs menkinti jų vertę, bet neturėjęs atsakymo į pastebėjimą, kad „medalius niekinti geriau juos turint“.

Su malonumu išverčiau Vilniuje gimusią J.G. Vėberio apybraižą „Septyniasdešimt devintas rektorius“ (ištrauka iš jos pateikiama šioje knygoje).

Profesorius buvo vienas iš visasąjunginių skaičių teorijos konferencijų, o kas ketvirtį metai – dešimties dienų trukmės mokyklų, iniciatorių. Viena konferencija 1974 m. vyko Vilniuje. Atvykę maskviečiai bandė revizuoti jau sudarytą programą, bet gavo griežtą atkirtį, pabrėžiant, kas čia šeiminkas.

Įtampos buvo ir apgyvendinant dalyvius. Vietos viešbučiuose privalėjo būti derinamos kažkur aukščiau. Profesoriaus prašymu, į „Draugystėje“ gautus du kambarius nukreipėme minėtą A.B. Šidlovskį ir amžiumi vyresnę N.G. Čudakovą. Tai išgirdęs N.M. Korobovas, anksti rytą atvykęs traukiniu, nesutiko pasidalinti numeriu, berods, Vilniuje. Prisėdo prie registruojančiųjų dabartinėje MIF skaitykloje ir po pareiškimo, kad jis esąs ne menkesnis matematikas, išsėdėjo iki vėlaus vakaro.

Tą sekmadienį Profesoriaus nemačiau, bet reakciją puikiai įsivaizdavau. Padėtį išgelbėjo Alfonsas Raudeliūnas, matyt, tarp medžiotojų suradęs pakankamai įtakingą CK valdininką, kuris nurodė „iškasti“ laisvą numerį viešbutyje šalia Vingio parko.

Įtampos buvo ir per vadinamąjį orgkomiteto posėdį nomenklatūrinėje

suomiškoje pirtyje prie Gulbinų ežero. „Siūlau tostą už Rusiją“, – išrėkė nuo pirties garų paraudonavęs A.A. Karacuba.

Tapo nejauku, bet Profesorius ramiu tonu pridėjo: „Aš noriu papildyti ir pasiūlyti išgerti už Tarybų Sąjungą, kuri yra aukščiau už Rusiją; na, ir už ją, kaip pirmąją tarp lygiųjų...“ Prieštarauti nebuvo kaip. Vakarienė baigėsi ramiau; mano aspirantūros draugas Pranas Vaitkus buvo pakankamai atletiškas pasirūpinti tosto sakytoju, gulinčiu prie ežero ant gruodo sutrauktos žemės.

Vienas 1986 m. balandžio paskutinės savaitės įvykis, kuriame dalyvavo bene visi ką tik minėti asmenys, yra nepamirštamas. Prie Vyriausiosios atestacinės komisijos (VAK), kuri tvirtindavo (arba ne) visas Sovietų Sąjungoje apgintas disertacijas, buvo mokslo šakų ekspertų komisijos. Algebros ir skaičių teorijos komisijos pirmininkas A.I. Kostrykinas ir jos narys J. Kubilius numatė eilinį posėdį surengti Palangoje, VU viloje. Posėdžio tikslas – suderinti sąrašą matematikų, kuriems artimiausiu metu bus leista (!) ginti mokslų daktaro disertacijas. Reikalavimai pastarosioms buvo labai aukšti; vienas iš jų reikalavo, kad turi būti sukurta nauja mokslo kryptis. Specializuotomis disertacijų gynimo tarybomis (viena buvo prie VU) nepasitikėdavo, o apgintos ir vėliau nepatvirtintos VAK disertacijos krisdavo į akis. Be to, būdavo apstu nesutarimų tarp atskirų mokslo centrų. Išankstinis galimų kandidatų aptarimas komisijoje iš dalies padėdavo to išvengti.

Taigi Profesoriaus katedros jaunimas buvo įpareigotas parengti vilą posėdžiams ir pasirūpinti svečių laisvalaikiu. Kol ekspertai posėdžiavo, mes mėgavomės gražiu oru plažėje. Apie Černobylio katastrofą išgirdome greitai, bet žinių apie radiacijos plitimą ir pavojų nebuvo. Jas telefonu gaudavo vienintelis komisijos narys Baltarusijos Mokslų akademijos prezidentas V. Platonovas, bet jis tylėjo...

Gyvenome šiapus „geležinės uždangos“, čia užsienio mokslininkai buvo nepageidautini. Tik 1966 m. į Vilnių iš Heidelbergo trumpam atvyko K. Krickeberg'as. Buvau per jaunas, kad suvokčiau jo pranešimą Kubiliaus seminare. Geriau prisimenu kanadiečio L. Lorch'o vizitą. Jis buvo publikavęs keletą darbų Furjė eilučių sumavimo srityje, bet išgarsėjęs anksčiau kaip pilietinių žmogaus teisių gynimo JAV aktyvistas. Leidimą atvykti buvo užsitarnavęs protesto akcijomis. Svečių globojo Fizikos ir matematikos institutas, o Profesorius jo nepamėgo.

Berods, trečiasis, atvykęs į universitetą pas Profesorių 1972 m., buvo pasaulyje pripažintas mokslininkas – Kembridžo universiteto Grynosios matematikos ir matematinės statistikos departamento vadovas J.W.S. Cassels'as. Kaip supratau, jiedu tada aptarinėjo galimą kandidatūrą vienai iš tarptautinių premijų ir, kas be ko, – matematinės problemas. Savo temas improvizuotame seminare pristatėme ir mes, aspirantai.

Buvau maloniai pakviestas kartu su svečių pora ir Birute, dar besimokančia S. Nėries mokykloje su sustiprintu anglų kalbos dėstymu, dalyvauti ekskursijoje į Trakus. Pietavome restorane už staliuko su užrašu Inturist. Kai greitimą staliuką užėmė Lietuvos kompartijos antrasis sekretorius V. Charazovas ir jo draugas, kontroliuojantis Ministrų Tarybą, Profesorius pradėjo karštai aiškinti užsienio kolegai, kaip šie veikėjai kenkia Lietuvos mokslui ir kultūrai. Nepadėjo užuominos apie pasiklausymo įrangą. Mus tada pabrėžtinai lėtai aptarnavo. Spėjau, kad daromas pokalbio įrašas besiklausantiems buvo įdomus. Profesoriaus garsėjo atviru ir tiesmukišku žodžiu, o įgytas mokslininko bei visuomenės veikėjo autoritetas jį saugojo. Tiesą sakant, jis yra prisipažinęs, kad ir pats kruopščiai renkaš atsiliepinimus apie savo monografiją ir mokslinius rezultatus įvaizdžiui valdžios akyse pagrįsti. Šiais laikais, kai daugumai žmonių įvaizdžio kūrimas yra savitiksliis, tai nebestebintų.

Jubiliejus

Matematikos fakulteto kolektyvas buvo pagrindinė Rektoriaus atrama rengiantis 400 metų Universiteto jubiliejui. Mūsiškiai talkino net atnaujinant centrinį rūmų ansamblį. Tą 1979 m. vasarą fakultete dirbo kelios dešimtys Dailės instituto praktikantų – tapė dekoracijas suplanuotai studentų eisenai ir kitiems renginiams. Docentas A. Raudeliūnas buvo jubiliejinio štabo pirmininkas, idėjų sklidas Algimantas Bikelis jau darbavosi prorektorius poste, o Henrikas Jasiūnas įsijautė į savo amplua – gaspadoriaus vaidmenį. Nauji rektorato ir matematikų muziejaus fakultete baldai yra jo veikos paminklas. Lietuva ruošėsi šventei, daug įmonių ir organizacijų iš savo biudžeto skyrė lėšų ir medžiagų.

Jubiliejiniai darbai mane užklupo gerokai anksčiau. Tarp autorių, kuriems buvo pavesta parašyti VU istorijos dalį apie savus fakultetus pokario metais, atsirado mano ir A. Bikelio pavardės. Trečiojo tomo atsakinguoju redaktoriumi tapo Andrius Bendžius. Manau, tam jis buvo palaimintas CK skyriuje. Buvo gūdi Brežnevo epocha, kai kiekvienoje oficialioje kalboje ir rašte privalėjo būti paminėtas jo vardas: geriau pradžioje, negu pabaigoje, o dar geriau – keletą kartų. Redaktorius ir stengėsi, kol Rektorius nesutramdė jo ir kitų aktyvistų. Deja, raktiniai žodžiai – socializmas, Tarybų valdžia ar TSKP – privalėjo likti visuose skyreliuose.

Jau pirmame posėdyje, kuriame teko dalyvauti, kilo aštresnis ginčas dėl straipsnių proporcijų. Pats redaktorius užsiprašė gerokai per daug puslapių nacistinės okupacijos laikotarpiui aprašyti: „Va, uždarė universitetą, kiek studentų išvežė į darbo stovyklas, kiek nuostolių pridarė ...“

Rektorius, vadovavęs visai redaktorių kolegijai, priminė, kad universiteto

uždarymas, įvykdytas carinės Rusijos, ir po to vykusi engimo politika, pridare ne mažiau žalos, bet antrame istorijos tome aprašytas saikingai. Jo pasiūlytai 15 puslapių kvotai buvo pritarta.

Per daug neprieštaraujant Rektoriui buvo pritarta ir A. Bikelio idėjai ryškesnes mokslines mokyklas išskirti labiau ir nevaržyti autorių. Taip fizikai galėjo pagerbti Adolfą Jucį ir Povilą Brazdžiūną, o mes – savo Mokytoją. Ypač trukdė A. Bendžiaus nurodymas mokslų daktarui skirti 6, o kandidatui – 3 eilutes. Universitete skaitęs paskaitas Matematikos ir kibernetikos instituto direktorius V. Statulevičius jautėsi nedovanotinai „suspaustas“, matydamas greta pagarbą, reiškiamą J. Kubiliui. Ne kartą už tai man buvo priekaištauta vėliau.

Po lietuviškos VU istorijos sekė trumpesnė – rusiškoji. Aptariant trumpos istorijos anglų kalba struktūrą, pasidalinta nuomonėmis dėl jau išleistųjų tomų. Į akis krito skirtingi autorių stiliai ir skoniai. Mano bendraautoris A. Bikelis buvo drąsesnis ir atkreipė dėmesį į perdėm kuklų kai kurių mokslinių kryptių nušvietimą. Buvo nutarta sumažinti autorių skaičių.

Parodytas aktyvumas atsisuko bumerangu. Mudviem buvo pavesta angliškai pristatyti kelių fakultetų mokslinį darbą. Įpareigojimas atėmė daug brangaus laiko: vėlėmės į diskusijas su fizikais ir chemikais, ėjome į bibliotekas vartyti Gamtos fakulteto profesūros išleistas ir lietuviškoje istorijoje nepaminėtas monografijas, kalbėjomės su dauguma Medicinos fakulteto profesorių. Iškilų asmenybių buvo visuose fakultetuose ir džiaugiausi su jais susipažinęs.

Dar vieno epizodo negaliu užmiršti. Prieš pat jubiliejaus iškilmes, vakare užėjęs į Rektoriaus kabinetą, užtikau Jį, tvarkantį nišoje esantį seifą. Pasidomėjęs jo turiniu, gavau stulbinantį atsakymą, kad po didžiuoju antspaudu ten laikoma... Lietuvos partizanų atsišaukimų kolekcija. Tai esą saugiausia vieta, be to, CK narių KGB neturėtų sekti.

Mintyse įvertinau parodytą pasitikėjimą, bet pagalvojau, kad didesnės bravūros nebuvau matęs.

Kolegos

Profesoriaus sukurta ir vadovaujama katedrą palyginčiau su sietuva, kurioje visi galėjo kilti viršun. Moksliniam aktyvumui ir rezultatams buvo teikiamas prioritetas. Deja, sovietmečiu dėstytojų krūviai dažnai viršydavo 20 auditorinių valandų per savaitę. Priedai prie algos tada nebuvo dalijami. Visų katedrai priskirtų disciplinų valandas reikėjo pasiskirstyti; priimti naujų absolventų Vedėjas neskubėjo, rinkosi atsargiai, išklausinėjęs kitų nuomones. Diskrečių pokalbių apie pretendentes esu ir aš patyręs.

Reikšmingiausia kolektyvo plėtra įvyko ano amžiaus septintajame dešimtmetyje, kai studijas baigė Profesoriaus sumanytos, vadinamosios Kauno politechnikos instituto matematikų grupės. Nesikartosiu, nes istorinis jų išugdymo epizodas išsamiai aprašytas Viliaus Stakėno knygoje „Lietuviški metai“ („Margi raštai“, Vilnius, 2001).

Su šių grupių studentais teko klausyti bendrų pasirinktinių kursų, o vėliau dalytis bendra dėstytojo duona. Buvo ir tebėra į ką lygiuotis!

Gausiai lankomas Profesoriaus dar šeštajame dešimtmetyje įsteigtas Tikimybių teorijos seminaras (Kubiliaus seminaras) sutelkė jėgas. Jaunesnieji brendo ir atskirai nagrinėdami neseniai rusų kalba išleistas aukšto mokslinio lygio knygas. Svarbiausių kursų dėstytojai pradėjo rengti ir išleido originalesnius lietuviškus vadovėlius. Pasijuto mokslinio gyvenimo suaktyvėjimas.

Negalėčiau pasakyti, kada fakultete prasidėjo Bourbaki pasekėjų judėjimas – paskaitas skaityti gerokai aukštesniu ir abstraktesniu lygiu. Grįžęs į mūsų katedrą po aspirantūros Maskvoje Hamletas Markšaitis buvo vienas jo lyderių. Tai buvo išskirtinė asmenybė, unikali savo giliomis įvairiapusiškomis žiniomis. Jo gebėjimas bet kuriuo metu įrodyti teoremą, nebūtinai iš jo garbinamos abstrakčiosios matematikos, buvo stulbinantis. Girdėjau, kaip prieš tai aprašyto vizito metu J.W.S. Cassels'as savo klausimą jam pradėjo žodžiais: „Maskvoje man sakė, kad tik jūs žinote...“.

Hamleto portretą papildysiu ir kitokia detale. Kartą popiet į katedrą jis atsinešė patefoną ir plokštelių ketindamas eiti į auditoriją pas studentus. Į smalsesnę klausimą jis atsakė bemaž taip: „Tegu išgirsta, koks nuostabus yra koncertinis valsas H. Berliožo Fantastinės simfonijos antroje dalyje“. Esu girdėjęs ir Kolegos skambinamą Šopeną.

Profesorius kritikuodavo Hamleto polinkį algebrą pradėti dėstyti nuo abstrakčių sąvokų, tačiau pastarasis nepasiduodavo, esą taip kuriama matematikos teorija yra natūraliai ir lengviau suprantama. Už žinias Profesorius gerbė šį atmintiną bendradarbį, dėl aukštų principų nukėlusį savo daktaro disertacijos gynimą vėlyvajam laikotarpiui.

Išugdytas katedros kolektyvas „tekėjo“ į visą fakultetą. Aštuntojo dešimtmečio pradžioje kaip mokslininkas ir lyderis pasireiškė A. Bikelis. Jis ėmėsi organizuoti Taikomosios matematikos katedrą, vėliau – Matematinės statistikos katedrą, įtraukusią F. Mišeikį ir P. Vaitkų. Dar po dešimtmečio Vyngantas Paulauskas, Alfredas Račkauskas, Eduardas Misevičius sustiprino Matematinės analizės katedrą. Jau nepriklausomybės laikais į naujus vandenius išplaukė Remigijus Lapinskas ir Profesoriaus mokiniai: Gintautas Bareikis, Algis Mačiulis, V. Stakėnas, Gediminas Stepanauskas ir Jonas Šiaulyš.

Ilgus dešimtmečius jaučiau ir tebejaučiu šių ir kitų draugų kolegishką šilumą. Siejo bendri moksliniai interesai; sukosi ratas, kurio ašimi išliko Mokytojas.

Katedros vedėjo pareigos Profesoriumi buvo prie širdies, bet dėl užimtumo

turėjo pavaduotoją ir atsakingas nuoširdžias talkininkes – Kristiną Giedrytę, Vitą Verikaitę, Rimą Stančikienę.

Ilgą laiką nepailstantis reikalų tvarkytojas buvo H. Jasiūnas. Į katedros posėdžius atvykusiam Rektoriui likdavo tik susipažinti su klausimu ir pasiūlyti priimti sprendimą. Dalyvaudavo tuometis fakulteto dekanas A. Raudeliūnas, kuris neretai pasiskųsdavo, kad bendradarbiai vengią tarybinių akcijų. Paminėtųjų laukdavo griežtas Rektoriaus pabarimas, palydimas fraze: „Tegu negalvoja, kad savo katedrai darau išimčių“. Didelės reikšmės tam neteikėme.

Aštuntajame dešimtmetyje pabūti vedėjo pavaduotoju buvo paprašytas Mindaugas Maknys. Jo rankose greitai sukosi popieriai ir ataskaitos, kurios sovietmečiu turėjo būti padoriai ilgos. Ir visi reikalai buvo tvarkomi operatyviai. Nepriklausomybės metais, Profesoriumi tapus Seimo nariu, buvau tikras, kad Mindaugas bus ir formalus katedros vedėjas. Deja, po jo tragiškos netekties, pareigos atiteko man. Jose prilygti Profesoriumi ar Mindaugui man buvo nelemta, nors šiokių tokių administracinių pareigų patirties turėjau.

Kai fakulteto studentų skaičius perkopė tūkstančio ribą, buvo įvestas antrasis prodekano etatas. Išsikvietęs mane Rektorius išdėstė situaciją. Prodekanu paprastai skiriamas kompartijos narys, bet fakultete esantis pretendentas į šias pareigas esąs nelabai mėgstamas. Dekano Vytauto Merkio siūlymu ir sutinkant partkomui, į jas skiriaš mane. Prieštarauti buvo beprasmiška.

Fakulteto patalpose dirbo ir fizikai, tad matematikams teko tik devynios auditorijos. Gerai sudarytą užsiėmimų tvarkaraštį reikėjo pamiršti. Be kitų, ir šis darbas atiteko man. Niekas pagalbininkų tada nesamdė. Abu prodekanai ir dekanas sėdėjome viename kambaryje, o kai jame vykdavo partinis susirinkimas, mane tiesiog išprašydavo.

Ideologinė studentų priežiūra buvo visuotinė. Kartą mūsų pirmakursis iš matematikų grupės, kuriai buvo dėstoma rusų kalba, įsimaišė į A. Sacharovo svitą, protestavusią Aukščiausiojo teismo fojė, kai ten buvo teisiamas žmogaus teisių Sovietų Sąjungoje aktyvistas S. Kovaliovas. Sulaukęs prorektorius B. Sudavičiaus skambučio, turėjau pėdinti parsivesti „paklydusią avelę“ atgal.

Niekada nebuvau geras oratorius tribūnoje, į kurią prodekanui tekdavo dažnai lipti. Kitą kartą mano paskutinėje šventiškoje paskaitoje absolventams tuometis partorgas įžvelgė nacionalistinę potekstę. Perspėjimą supratau. Panašius epizodus galėčiau ir toliau vardyti. Kartokus administravimo potyrius fakultete nutariau nutraukti, proga pasisiūlyti dirbti Kuboje tapo tinkamu pretekstu.

Gerokai vėliau, kai Rektorius siūlė tapti dekanu, nedvejodamas atsisakiau; kiek pamenu, vienintelį kartą nepakludamas Jo autoritetui. Išbuvęs porą kadencijų katedros vedėju, mielai užleidau vietą Antanui Laurinčikui.

Profesoriaus jubiliejai, pradėdant 60-uoju, tapo mokinių, ir ne tik jų, šventėmis. Matematikų įkastos jaukiame jo namų kiemelyje liaudies meistro V. Ulevičiaus išdrožtos ažuolo skulptūros „Sėjėjas“ ir „Lietuvaitė“ buvo mielai priimtose. Septyniasdešimtmečio jubiliejui pažymėti 1991 m. rugsėjo mėn. numatėme surengti Tarptautinę analizinės ir tikimybinės skaičių teorijos konferenciją Palangoje. Pasitikėjimo jėgomis visiems katedros nariams netrūko; renginio metu stigo tik kolegos Antano, užtrukusio ligoninėje, energijos.

VU vila buvo apšiurusi, nešildoma; pranešimams reikalingą lentą vežėmės iš fakulteto sandėlio. Padėta ant kėdžių dalyviams, mačiusiems Vakarų pasaulio, ji turėjo atrodyti archaiška. Geranoriški dalyviai suprato padėti Lietuvoje, tragiško sausio atmintis dar nebuvo išblėsusi. Gal tik primenantis Profesoriaus vaikystę A.F. Lavriko tostas konferencijos vakaronėje – „Pju za pastucha Kubiliusa“ (Geriu į piemens Kubiliaus sveikata), nuskambėjo keistokai.

Nors ir neatvykęs tada į Palangą, Zalcburgo universiteto profesorius F. Schweiger'is mielai padėjo man išleisti pirmąjį konferencijos darbų rinkinį. Įgiję patirties, Palangos konferencijų ir jų darbų rinkinių ciklą tęsėme. Šeštoje 2011 m. surengtoje Profesoriaus dar klausė jam dedikuotų pranešimų, bet jėgos pastebimai geso. Po mėnesio mes Jo netekome. Surengti septintąją, skirtą Profesoriaus 100-mečiui, kol kas trukdo pandemija.

Ledonešis

Universiteto 400 metų paminėjimo šventė buvo pirmoji Lietuvos dvasinio sąjūdžio banga. Ji negėso, o po dešimtmečio pralaužė užtvanką. Profesorius buvo su tais, kurie matė atgimstančios Lietuvos ateitį ir visomis išgalėmis stengėsi padėti. Entuziastingai sutiko Lietuvos kompartijos atsiskyrimą nuo TSKP. Rinkimuose į TSRS Aukščiausiąją Tarybą, išdrįsęs konkuruoti ir nugalėti vieną iš LTSR šulų, tapo autoritetingu Lietuvos deputatų grupės ramsčiu. Spauldoje šmėstelėjo žinutė, kad viena iš dviejų pakeltų rankų balsuojant prieš konstitucijos pataisas TSRS AT buvo J. Kubiliaus.

Įspūdingoje ceremonijoje, surengtoje Šv. Jonų bažnyčioje 1991 m., Rektorius perdavė skeptrą, tačiau jau kitais metais tapo Lietuvos Seimo nariu. Pareigos buvo nelengvesnės, ypač kai šalia sėdėjusiųjų interesai bei išsilavinimas labai skyrėsi.

Iš savo Mokytojo esame girdėję karčių žodžių apie kai kurių veikėjų neišmanymą tvarkyti valstybės reikalus. Profesorius nesidrovėjo savo mintis aštriai išdėstyti spauldoje, ypač apie švietimą ir mokslą. Nepatiko tradicinių kriterijų, taikomų akademinėi karjerai, kartelės nuleidimas ir kiekybinių vertinimo parametrų viršenybė. Anot Jo, „pilkieji docentai“, kuriems patikėtas

mokslo reguliavimas, buvo tiesiog nekompetetingi. Nedori žmonės bandė keršyti Profesoriumi skleidami įvairius gandas ir paskvilus. Mums, matematikams, jis kategoriškai uždraudė beprasmiškai „purvintis rankas“ ir veltis į bet kokius ginčus su jais. Tačiau žinomi Lietuvos patriotai, kentėję lageriuose, vis dažniau užsukdavo į Jo namus. Nors ne kartą buvau vykusių diskusijų ir atsiminimų apie pasipriešinimą klausytojas, jų turinio nedrįstu perpasakoti. Pasakysiu tik tai, kad tuščių lozungų tada negirdėjau.

Matematinis gyvenimas Lietuvoje ir katedros reikalai nebuvo pamirštami Jam būnant Seime ir po to. Profesoriaus užaugintas kūdikis – Lietuvos matematikų draugija, oficialiai įregistruota 1962 m., buvo vienas mylimiausiųjų. Nuo įsteigimo iki mirties Jis buvo valdybos pirmininkas. Kartu su kitų šalių matematinių draugijų prezidentais ėmėsi steigti Europos matematikų draugiją. Darbą vainikavo steigiamasis susitikimas 1990 m. Madraline (Lenkija). Lietuvos matematikams atsirado platesnė bendradarbiavimo erdvė, o kai kada ir finansavimo šaltiniai.

Dėmesio kiekvienam iš mūsų irgi nenutrūko. Dar sovietmečiu gavęs kvietimą iš Paderborno universiteto (VFR) padirbėti vizituojančiu profesoriumi ir pabandęs „pramušti“ užsienio pasą Maskvoje, buvau išgelbėtas, atrodo, beviltiškoje situacijoje. „Dabar juk baigiasi 1988-ieji metai, kiek mes dar prašysime pasų tenai...“, klausiausi Rektoriaus telefoninio skambučio į LKP CK.

Pavasarij lauk tą pasą išdavė Lietuvoje, deja, apie pinigų keitimą tada liko tik pasvajoti. Profesorius įteikė savo darbo stale rastas 10 VFR markių ir palaimino kelionei. Berlyno sienos griūtį ir Baltijos kelią mačiau iš Vakarų pusės. Po metų, paskelbus Nepriklausomybę Lietuvoje, skubinausi namo; nekantriai laukė ir šeima, ir Mokytojas.

Paskutiniai Profesoriaus gyvenimo metai praėjo katedroje dirbant mokslinį darbą. Rašė straipsnius iš Lietuvos matematikos istorijos ir būrė kitus. Jo iniciatyva buvo parengti du straipsnių rinkiniai. Planuose buvo ištisa knygų serija. Jo studija „Antanas Baranauskas ir matematika“ (MII, Vilnius, 2001) tapo pirmąja. Prie ketvirtosios knygos rankraščio „Matematika Lietuvos aukštosiose mokyklose 1920–1945“ galutinio parengimo ir išleidimo 2015 m. teko prisidėti Kęstučiui Kubiliui, Vidmantui Pekarskui, Mifodijui Sapagovui ir man. Stengėmės išsaugoti autentišką Profesoriaus rašymo stilių ir dvasią.

Iki šiol mano paskutinis prisilietimas prie Mokytojo atminties išsaugojimo buvo VU profesorių emeritų pastatyto Rektoriaus Kubiliaus suolelio VU Kairėnų botanikos sode atidengimo ceremonija. Kalbėdamas joje, prisiminiau Jo mylimo M.K. Čiurlionio Pasaką, kurioje minimas „suolelis pasiuntiniams paskirtas“. Toksai turėtų rasti ir tenai aukštai, kur nei Šaulio strėlė, nei Negandos paukštis nepasiekia. Nuridenęs kalną dėl mūsų, Universiteto ir visos Lietuvos, Profesorius gali ramiai ant jo ilsėtis.